

JENOVAI PETRA

A kereskedelmi ügynök jogállása a 19–20. század fordulóján jogösszehasonlító aspektusban

„A történeti visszapillantás ... gyakran kitűnő megkönnyítő eszköze a fogalmak szükséges elhatárolásának és útmutató a helyes továbbfejlesztés irányában.” (Kende Ernő)

A XIX. századra kiteljesedő ipari forradalom a tömegtermékek megjelenésével a kereskedelmi kapcsolatokat is jelentősen átalakította. A kereskedő és a vevő közötti közvetlen kapcsolatok egyre inkább háttérbe szorultak. Már nem a vevőközönség kereste fel igényeivel a kereskedőt, hanem utóbbi vett igénybe segéderőt termékeinek a vevők részére történő eljuttatásához. Ez a folyamat a kereskedelmi forgalom közvetítésével – hivatásszerűen – foglalkozó személyek számos típusát (alkuszok, bizományosok, kereskedelmi ügynökök) hívta életre. Míg azonban az alkusz vagy a bizományos több évszázados fejlődésre visszatekintő, a kereskedelmi szokások és a bírói gyakorlat által kimunkált szabályanyaga alkalmas volt a kodifikációra a XIX. századi „klasszikus” kereskedelmi kódexek születésekor,¹ addig a kereskedelmi ügynökről jogi értelemben egészen a XIX. század végéig nem beszélhetünk.

Ez utóbbi közvetítőtípus kialakulása rövid történelmi múltra vezethető vissza. A jogirodalom az ügynök megjelenését a XIX. századra teszi,² így – tör-

¹ Ehhez bővebben HOMOKI NAGY MÁRIA: *Die Kodifikation des ungarischen Zivilrechts im 19. Jahrhundert. Rechtsgeschichtliche Forschungsgruppe der UAW an dem Lehrstuhl für Ungarische Rechtsgeschichte Eötvös L. Univ., Budapest, 2004.*

² KENDE ERNŐ: *A bizományos, az ügynök, az alkusz.* Kereskedelmi Jog, XXII. évf. 2. sz., 20–21.; KUNCZ ÖDÖN: *A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata.* Grill, Budapest, 1922. 119.

vénykönyvbe foglalásra alkalmas – hosszú időre visszatekintő, letisztult kereskedelmi szokásról vagy bírói gyakorlatról a kereskedelmi kodifikációk idején még nem beszélhetünk.³ Másrészt a törvényi szabályozás hiánya erősítette a gyakorlatban fennálló bizonytalanságokat. A bíróságok az ügynökökkel kapcsolatos jogviták megoldása érdekében más, hasonló ügyletközvetítők (alkusz, bizományos, kereskedelmi meghatalmazott, kereskedősegéd) törvényi szabályaihoz fordultak anélkül, hogy az analógia alkalmazásához szükséges alapvető egyezéseket vizsgálták volna. Az emiatt rendkívül bizonytalan bírói gyakorlatban gyakran tévesen azonosították a segítségül hívott közvetítőtípusokat (főként az alkuszt) az ügynökkel további félreértésekre adván okot. Ebben a helyzetben a jogirodalomra hárult a feladat, hogy kimunkálja a kereskedelmi ügynöki jogállás lényegi ismérveit és alkalmassá tegye a jogintézményt a kodifikációra.

A dolgozat célja annak a folyamatnak a bemutatása hazánk kereskedelmi jogirodalmán keresztül, amely a kereskedelmi ügynök, mint jogintézmény létrejöttét, a kereskedelmi jog rendszerében történő elhelyezését, valamint más ügyletközvetítőkhöz való viszonyát jellemzi.⁴ Vizsgálódásunk során azonban kiemelt figyelmet szentelünk a német kereskedelmi ügynöki jognak, amely kimutatható hatással volt e jogterület alakulására.

Az önálló kereskedői és az alkalmazott ügynöki elmélet

Az 1875-ös Kereskedelmi törvénykönyvünk (a továbbiakban: KT)⁵ nem rendelkezett a kereskedelmi ügynökről, sőt az ügynöki jog kodifikációjának igénye a XX. század elejéig nem jelent meg jogunkban. A századfordulót követően kiadott monográfiák azonban már említést tettek az ún. önálló ügynökről, mint sui generis közvetítőtípusról. A folyamat az első világháborút követően erősödött fel, amikor több kereskedelmi ügynöki törvénytervezet is született⁶ és egyre

³ Ezen indokok miatt mellőzte az 1861. évi német kereskedelmi törvénykönyv kodifikálása érdekében összehívott nürnbergi értekezlet az ügynöki státus törvénybe iktatását. BOLTZE: *Der Handlungsagent nach dem deutschen Handelsgesetzbuch*. Glenewinkel, Nienburg a. W., 1905. 1.

§

⁴ Megjegyzendő, hogy a biztosítási jog speciális fejlődésére és a jogterület bemutatásának terjedelmére tekintettel a biztosítási ügynöki státus kialakulásáról külön nem ejtünk szót.

⁵ 1875. évi XXXVII. törvénycikk

⁶ SZENTE LAJOS 1911-es javaslata a kereskedelmi ügynökökről, Kereskedelmi Jog. IX. évf. 6. sz.; BAUMGARTEN NÁNDOR: 1914-es javaslata a kereskedelmi önálló ügynökökről, Igazságügyi Javaslatok Tára, 1914. 7. sz., 673–698.; BRACHFELD DEZSŐ javaslatai az ügynöki jog kodifikációjához. In: BRACHFELD DEZSŐ: *A kereskedelmi ügynök joga*. Gergely R. Könyvkereskedése. Budapest, 1938. 177–200.

többen sürgették a jogintézmény jogszabályba foglalását a vevőközönség, valamint az ügynökök védelme okán.⁷

Jogirodalmunkban az ügynöki jogállással kapcsolatban két konstrukció alakult ki: a kereskedői és az alkalmazotti elmélet. A kereskedői elmélet követői (Nagy Ferenc, Klupaty Antal, Kuncz Ödön, Baumgarten Nándor, Kende Ernő és Sente Lajos)⁸ a kereskedelmi ügynök szabályozási mintájául az KT értelmében önálló kereskedőnek minősülő közvetítőt tekintették. Az alkalmazotti elmélet követői (Brachfeld Dezső)⁹ a kereskedővel szolgálati jogviszonyban álló alkalmazottat tették meg főszabálynak. Mindebből következik, hogy előbbi elmélet követői feltételezték a felek egyenrangúságát és diszpozitív szabályozást kívántak. Utóbbi elmélet hívei az ügynök gazdasági függőségéből és ebből eredően az őt a kereskedővel szemben védő kényszerítő (kógens) szabályozásból indultak ki.¹⁰

Mivel vizsgálódásunk kereskedelmi jogi tárgyú, munkánk a továbbiakban az ún. önálló kereskedői konstrukció bemutatására korlátozódik.

Az önálló kereskedelmi ügynök, mint jogi típus kialakulása

A KT megszületésétől a második világháborúig terjedő időszakot a kereskedelmi ügynöki státusz szempontjából két szakaszra oszthatjuk. A KT megalkotásától a századfordulóig tartó szakaszban nem beszélhetünk az ügynök jogi típusának megjelenéséről. A korszak jogásza nem tekintették önálló jogintézménynek a kereskedelmi ügynököt. Csak a kereskedelmi gyakorlatban alkalmazott megjelölésként használták, amelyet igyekeztek a KT meglevő rendszerében elhe-

⁷ BAUMGARTEN: i. n. in: Baumgarten Nándor Összegyűjtött Tanulmányai. (szerk.: Szladits K.) Grill, Budapest, 1936. I. 428.

⁸ NAGY FERENC: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve*. Athenaeum. Budapest 1884 és 1913.; KLUPATY ANTAL: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve*. Athenaeum. Budapest, 1906.; KUNCZ ÖDÖN: 1922.; uő.: *A magyar kereskedelmi és váltójog tankönyve*. Grill, Budapest, 1944.; BAUMGARTEN NÁNDOR: *Törvényjavaslat a kereskedelmi önálló ügynökről*. in: Baumgarten Nándor Összegyűjtött Tanulmányai (szerk.: Szladits K.), Grill, Budapest, 1936. I. 418–459.; KENDE ERNŐ: *A bizományos, az ügynök, az alkusz*. Kereskedelmi jog. XXII. évf. 2. sz., 19–22. és 3. sz. 33–38.; SENTE LAJOS: *Törvénytervezet a kereskedelmi ügynökről*. Kereskedelmi jog, IX. évf. 6. sz.; uő.: *A kereskedelmi ügynök jogállásának szabályozása*. Kereskedelmi jog, XXXV. évf. 2. sz. 22–26., 3. sz. 46–51. és 4. sz. 62–65.; SCHWARTZ TIBOR: *Az önálló ügynöki jogviszony sajátosságai*. Kereskedelmi jog, XXXV. évf. 6. sz. 94–97.

⁹ BRACHFELD DEZSŐ: 1938.

¹⁰ Mindkét elmélet kizárólag a kereskedelmi, illetve a mai értelemben vett munkajog területén kívánta szabályozni az ügynök jogát. Megjegyzendő, hogy a kereskedelmi ügynöki jog jelenlegi kodifikált belső jogi és európai uniós szabályai a két elméletet egyesítik. Az önálló ügynökök jogát a magán-, illetve a kereskedelmi jog, az alkalmazott ügynök jogát pedig a munkajog szabályozza.

lyezni, továbbá amely elnevezés tartalmát esetenként vizsgálták¹¹ és a kereskedelmi meghatalmazottakra, kereskedősegédekre, alkuszokra, valamint a bizománysokra vonatkozó rendelkezéseket alkalmazták rá.¹²

A századfordulótól a kereskedői konstrukciót követők körében megjelent a kereskedelmi ügynök, mint jogi fogalom. Eleinte olyan összefoglaló elnevezésnek tekintették, amely több közvetítőtípust is magába foglalt. Így az alkusznak, bizománysnak, kereskedelmi utazónak, kereskedelmi meghatalmazottnak és az ún. önálló ügynöknek minősülő személyeket is. A későbbiekben az ügynök elnevezés alatt a kor jogtudósai kizárólag az önálló ügynöket értették. Ezzel jelent meg (az önálló) ügynök sui generis jogintézménye, amelyet a KT-ben nem nevesített, de a kereskedelmi jog körébe tartozó ügyletközvetítőnek tekintettek, és amelyre a kereskedelmi szokások és az általános magánjog vonatkozott.¹³

Megfigyelhető ugyanakkor, hogy az önálló ügynöki jogintézmény megjelenésének időszakában a jogirodalom és az ítélkezési gyakorlat fejlődési íve elvált egymástól. Míg a jogirodalmi művekben az ügynök sui generis jogintézményként történő felfogása volt uralkodó, addig a bíróságok továbbra is a gyűjtőfogalomként tekintettek az ügynök elnevezésre. A korabeli döntvénytárak ügynökökre vonatkozó közzétett döntéseket a kereskedelmi meghatalmazás,¹⁴ a kereskedelmi utazó,¹⁵ a bizományi¹⁶ és az alkuszi ügylet¹⁷ körében, sőt önálló cím¹⁸ alatt is tartalmaztak.

Az ügynök, mint a kereskedelmi gyakorlatban használt elnevezés

Ahhoz, hogy a kereskedelmi ügynöki jogintézmény kialakulásának első szakaszában ezt a közvetítőtípust nem tekintették jogi értelemben releváns fogalomnak, jelentősen hozzájárult, hogy a KT még említést sem tett az ügynökről. A

¹¹ Jól tanúsítja ezt az a bírósági döntésekben megjelenő fordulat, mely szerint „nem a megbízottnak elnevezése, jelesül annak közvetítő ügynökké nyilvánítása az irányadó, hanem az a jog- és cselekvési kör, amelyet [...] elfoglal.” Curia G. 37/1900. döntése [In: Grill-féle döntvénytár, Kereskedelmi jog (szerk.: Beck H.), Budapest, 1905.]

¹² Hasonló folyamat zajlott le Németországban az 1861-es kereskedelmi törvénykönyv kodifikálásának idején. BOLTZE: i. n. I. §

¹³ KLUPATY: i. n. 125.; NAGY FERENC: i. n. 1913-as kiadás, 171.

¹⁴ Grill-féle döntvénytár, Kereskedelmi jog (szerk.: Beck H.), Budapest, 1905. 79–108.

¹⁵ Grill-féle döntvénytár, Kereskedelmi jog (szerk.: Beck H.), Budapest, 1905. 108–27.

¹⁶ Grill-féle döntvénytár XIV. (szerk.: Grecsák – Gyomai), Budapest, 1909. 468.

¹⁷ Grill-féle döntvénytár II. (szerk.: Almási – Gaár – Kovács), Budapest, 1906. 1057–62.; XIII. (szerk.: Grecsák – Gyomai), Budapest, 1908. 682–683.; XV. (szerk.: Grecsák – Sándor), Budapest, 1914. 486–473.; XVIII. (szerk.: Grecsák – Sándor), Budapest, 1912. 253. és 334.; Grill-féle új döntvénytár XIX. (szerk.: Térfy Gy.), Budapest, 1927. 741.; XXII. (szerk.: Nizsalovszky E.), Budapest, 1930. 673–74.; XXXII. (szerk.: Nizsalovszky E.), Budapest, 1940. 615–17.

¹⁸ Grill-féle döntvénytár, Kereskedelmi jog (szerk.: Beck H.), Budapest, 1905. 143–56.

törvény Apáthy István által készített tervezetéből¹⁹ és a kodifikáció érdekében összehívott értekezlet irataiból²⁰ látható, hogy a kérdés fel sem merült a kodifikátorok körében. Ebben az időszakban alig találhatunk megállapítást az ügynökökről a közzétett bírósági döntések²¹ körében és a korabeli jogirodalom területén.²²

A jogirodalom körében csak *Nagy Ferenc* szentelt figyelmet röviden az ügynöknek A magyar kereskedelmi jog kézikönyve című monográfiájának 1884-es kiadásában.²³ Az ügynök elnevezésről a kereskedelmi meghatalmazottakról szóló cím alatt a kereskedelmi meghatalmazottak nevei körében ejt szót.²⁴ Hangsúlyozta azonban, hogy az ügynök elnevezés pusztán a kereskedelmi gyakorlatban használt fogalom, nem jogi kategóriát jelöl. Ezért megvizsgálta, hogy az ügynöki megjelölés a KT által szabályozott mely közvetítőtípusokat fed le. Csoportosítása szerint az ügynökök többsége a kereskedelmi gyakorlatban alkuszi, vagy kereskedelmi meghatalmazotti jogállást foglalt el. Azonban említést tett arról is, hogy az ügynöki elnevezéssel illetett személyek egy része nem minősült kereskedelmi meghatalmazottnak a KT értelmében.²⁵ A kereskedelmi meghatalmazottnak minősülő ügynököket két szempont alapján csoportosította. A helyváltoztatás ismerve alapján az állandó teleppel rendelkező és a helyről-helyre utazó ügynök (utazó ügynök) között tett különbséget. A kereskedői minőség szempontjából önálló kereskedőnek, valamint egy kereskedő állandó szolgálatában álló, kereskedősegédnek minősülő ügynökökről beszélt.

Mivel Nagy Ferenc az ügynökök többségét kereskedelmi meghatalmazottaknak tekintette, a kereskedelemi meghatalmazottakra vonatkozó megállapítások

¹⁹ APÁTHY ISTVÁN: *A magyar kereskedelmi törvény tervezete*. Franklin, Budapest, 1873.

²⁰ *A kereskedelmi törvénykönyv tárgyalására egybehívott értekezlet jegyzőkönyvei* (szerk.: Kilényi H.), Löwinger, Budapest, 1875.

²¹ A Curia Legfelsőbb Ítélszékének 715/1879. sz. döntése kimondja, hogy a megrendelések átvételére feljogosított ügynök kereskedelmi meghatalmazottnak nem minősül. [In: *Grill-féle döntvénytár*, Kereskedelmi jog (szerk.: Beck H.), Budapest, 1905. 145.] A Curia 4270/1884. sz. ítélete az ügyletközvetítő ügynök hatásköréről.

²² Nem tesz említést a kereskedelmi ügynökökről HERICH KÁROLY: *Apáthy István: „Magyar kereskedelmi törvény” tervezetének bírálata* (Légrády, Budapest, 1873.) és SCHNIERER GYULA: *A Kereskedelmi törvénykönyv magyarázata* (Franklin, Budapest, 1876.) műve sem.

²³ NAGY FERENC: 1884.

²⁴ NAGY: i. n. 106–109.

²⁵ A Budapesti Tábla 660/1898. és a Curia 205/1891. sz. ítéletei kimondják, hogy a kereskedő üzletében állandóan nem alkalmazott, önálló ügynökségi üzletet folytató (tehát önálló kereskedőnek minősülő – a szerző) jutalék formájában díjazott, kizárólag ügyletközvetítéssel megbízott ügynök kereskedelmi meghatalmazottnak és így kereskedelmi utazónak sem minősül, az általa kötött ügylet nem eredményez üzleti összeköttetést megbízója és a harmadik személy között. Leszögeznek továbbá a határozatok, hogy az ilyen személyek „pusztán ügynöki minőségüknél fogva a KT 43–45. §§-okban említett kereskedelmi meghatalmazottaknak nem tekinthetők”. [in: *Grill-féle döntvénytár*, Kereskedelmi jog (szerk.: Beck H.), Budapest, 1905. 109.]

voltak irányadóak rájuk.²⁶ A kereskedelmi meghatalmazott elnevezés alatt Nagy az ún. tulajdonképpeni vagy minősített kereskedelmi meghatalmazottakat értette, akikre a KT I. rész V. címe tartalmazott szabályozást.²⁷ Ennek értelmében kereskedelmi meghatalmazottaknak minősültek a kereskedő üzleti személyzetéhez tartozó személyek, akik tartós, állandó jogviszonyban álltak a kereskedővel, főnökükkel. Ez a tartós jogviszony az esetek többségében a személyes és gazdasági függőséget létrehozó szolgálati jogviszony volt, a mai munkaviszony elődje. Emellett a kereskedelmi meghatalmazás alapját más jogviszony is képezhetette, így családtagok alkalmazása esetén a családi viszony, vagy kizárólag a meghatalmazás. Ez utóbbira példaként hozta azt az esetet, ha a meghatalmazott maga is önálló kereskedő. Ebben az esetben ugyanakkor nem határozta meg, hogy megbízási jogviszonyra, esetleg kereskedelmi ügynökre gondol-e.

A fentiekkel szemben az ún. nem tulajdonképpeni, vagy egyszerű kereskedelmi meghatalmazottak nem tartoztak a kereskedő üzeméhez, csak alkalmasszerűen jártak el. Ebbe a csoportba tartoztak a KT II. részében szabályozott ügyletközvetítők, így az alkusz és a bizományos is.²⁸

Abból, hogy Nagy Ferenc a kereskedelmi meghatalmazottakra vonatkozó részben szólt az ügynökről, arra következtethetünk, hogy tulajdonképpeni, tehát a kereskedő üzeméhez szervesen kapcsolódó kereskedelmi meghatalmazottnak tekintette a közvetítők e csoportját. Ebből következően a KT I. rész V. címében foglaltak voltak irányadóak rájuk. Nem derül ki ugyanakkor egyrészt, hogy általános (a kereskedő üzemével kapcsolatos valamennyi kérdésben eljárásra jogosult), vagy különös hatáskörrel (a meghatalmazás tárgyál szolgáló ügyletekkel kapcsolatos eljárásra feljogosított) felruházott meghatalmazottnak tekintette-e az ügynököket. Nem határozta meg továbbá az ügynök fogalmát sem. Mivel az ügynökök jelentős része utazásai során kereste fel ügyfeleit, kérdéses lehet a KT által szabályozott kereskedelmi utazóhoz való viszony is.

Különösen megnehezíti a szerző utóbbi kérdéssel kapcsolatos álláspontjának feltárását az a körülmény, hogy az utazó ügynök említése esetén monográfiája kereskedelmi utazóra vonatkozó részére utal anélkül, hogy éles elhatárolást tenne.²⁹ A kereskedelmi utazóról szóló cím alatt azonban leszögezte: amennyiben a kereskedő üzleti személyzetéhez nem tartozó, csupán a meghatalmazás alapján eljáró helyről-helyre utazó személyekről van szó, a kereskedelmi utazóra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak rájuk. Ellenben megjegyezte lábjegyzetben,³⁰ hogy amennyiben ezek nem alkusznak minősülnek – így az utazó ügynöknek, díjutazónak, acquisiteur-nek nevezett személyek – akkor a KT 289–

²⁶ NAGY: i. n. 108.

²⁷ NAGY: i. n. 103–106.

²⁸ KT 368–384. §§ a bizományi ügyletről és 534–549. §§ az alkuszi ügyletről.

²⁹ NAGY: i. n. 108–109. 8. lábjegyzet és 684–685. 10. lábjegyzet

³⁰ NAGY: i. n. 122. 2. lábjegyzet

290. §§ szerint alakul a jogviszonyuk.³¹ A KT 290. §-a értelmében a kereskedelmi ügyletekre vonatkozó meghatalmazásnál, a meghatalmazó és a meghatalmazott, továbbá az utóbbi és harmadik személyek közti jogviszonyra nézve a KT I. rész V. címében foglalt határozatok nyernek alkalmazást. Vagyis a törvény visszaul a tulajdonképpeni kereskedelmi meghatalmazottak szabályaira.

Mivel a kereskedelmi utazóra vonatkozó rendelkezések is a KT I. rész V. címében szerepelnek, felmerül a kérdés, hogy azok is vonatkoznak-e az utazó ügynökre. Amennyiben igenlő választ feltételezünk, akkor semmi különbség sincs a kereskedelmi utazó és az utazó ügynök hatásköre között az ügyletközvetítés tekintetében.³² Ellenben nemleges válasz esetén az utazó ügynök jogköre az utazói többtjogosultságokkal nem rendelkező kereskedelmi meghatalmazottával egyezik meg, vagyis arra az abszurd eredményre jutunk, hogy a kereskedő üzleti személyzetéhez tartozó utazónak nagyobb hatásköre van, mint az önálló kereskedőnek minősülő utazó ügynöknek. Nagy Ferencről egyértelmű választ nem kapunk a kérdésre.³³

Az ügynök, mint jogi fogalom megjelenése

A századfordulót követően megjelenő munkákban az ügynök elnevezés már nem, mint a gyakorlat által használt kifejezés, hanem mint az ügyletközvetítők több csoportját lefedő és a KT által nem említett fogalom jelenik meg. A változás oka a kereskedelmi gyakorlatban a jogi szabályozás hiánya miatt gyakran előforduló jogviták és az azok nyomán nagy számban megjelenő bírósági dön-

³¹ KT 289. §: Az ajánlat, a megbízás vagy meghatalmazás, mely a kereskedelmi üzlet körében kereskedőtől ered, ennek halálával visszavontnak nem tekinthető, kivéve, ha az ellenkező szándék az illetőnek saját nyilatkozatából, vagy a fennforgó körülményekből kitűnik.

KT 290. §: Kereskedelmi ügyletekre vonatkozó meghatalmazásnál, a meghatalmazó és a meghatalmazott, továbbá az utóbbi és harmadik személyek közti jogviszonyra nézve a jelen törvény I. rész, ötödik címében foglalt határozatok nyernek alkalmazást.

Megjegyzendő, hogy a KT 289. §-ára történő utalás a Nagy Ferenc művének 1913-as kiadásában már nem szerepel (– a szerző).

³² Nem így az ellenőrzés, utasítási jog terjedelme, az elszámolási kötelezettség vonatkozásában, amelyek az önálló kereskedőként eljáró utazó ügynököt nem terhelik, illetve a több kereskedő számára történő eljárás, illetve a saját ügyletek kötése tekintetében, amelyek az utazó ügynök számára nyitva állnak.

³³ A közzétett bírósági döntésekből arra következtethetünk, hogy amennyiben az ügynöknek nevezett személy elegendő tette a kereskedelmi utazó ismérveinek (a kereskedő üzleti személyzetéhez tartozó, annak telephelyén kívül helyről-helyre utazó meghatalmazottja volt), akkor kereskedelmi utazónak minősítették a közvetítőt, ellenkező esetben megtagadták a KT 45. §-ának alkalmazását. Arra azonban nem kapunk választ, hogy utóbbi esetben milyen szabályokat kell alkalmazni ezen személyek jogviszonyára. Curia 957/1896. sz. döntése [in: *Grill-féle döntvénytár*, Kereskedelmi jog (szerk.: Beck H.), Budapest, 1905. 110–111.]

tések, valamint az 1897-es új német kereskedelmi törvénykönyv (a továbbiakban: HGB)³⁴ és az annak alapjain álló jogirodalom³⁵ hatása.

Az 1897-es HGB az 1861-es német kereskedelmi törvény életbe lépése óta a német jogtudomány által kidolgozott ügynöki jogállást foglalta törvénybe. Az 1861 és 1897 közötti jogirodalom kezdetben negatív módon határozta meg az ügynök fogalmát. Ennek értelmében ügynök az az ügyletközvetítő (mások részére kereskedelmi ügyletekkel foglalkozó személy), aki a meglévő foglalkozási kategóriákba nem sorolható, tehát nem alkusz, bizományos, vagy kereskedősegéd. Ebből a kiindulópontból fejlődött ki a későbbiekben az önálló (kereskedőnek minősülő és így bárki számára eljáró) és az alkalmazott (kereskedősegédnek, kereskedelmi meghatalmazottnak minősülő és kizárólag főnökük számára eljáró) ügynök típusa. A jogirodalomban kiemelt jelentőséget tulajdonítottak a két csoport elhatárolása során az önálló ügynököt jellemző függetlenségnek.³⁶ Ennek ismérveiként határozták meg: a saját áruaktár fenntartását, a felügyelet, ellenőrzés és időszakos jelentések, valamint a versenykorlátozások hiányát, saját cég alatt történő eljárást, és a saját számlára történő ügyletkötést.³⁷

Mindezek alapján születtek meg az 1897-es HGB önálló kereskedelmi ügynökre vonatkozó rendelkezései (84–92. §§). Ezek értelmében önálló kereskedelmi ügynök az a kereskedő, aki – anélkül, hogy kereskedősegédként lenne alkalmazva – azzal van állandó jelleggel megbízva, hogy más kereskedő részére kereskedelmi ügyleteket közvetítsen, illetve annak nevében megkössön.³⁸ A törvény készítői a fogalom meghatározásakor a következő szempontokat tartották szem előtt:

- az ügynök és az alkusz elhatárolása (az állandó megbízás és az ügyletkötés ismervén keresztül),
- az ügynök és a kereskedősegéd elhatárolása (a segédként történő alkalmazás kizárásával),
- az ügyletközvetítői jelleg hangsúlyozása (más részére történő eljárás),
- valamint az ügynök és megbízója mellérendeltségének kiemelése a korábbi terminológia megváltoztatása révén. [A megbízót Prinzipal (főnök)

³⁴ 1897. 05. 10-ei Kereskedelmi törvény, RGBI. 219.

³⁵ GOLDSCHMIDT: *Handbuch des Handelsrechts*. 2. kiadás, I., Enke, Stuttgart, 1875.; UÖ: *System des Handelsrechts*. Enke, Stuttgart, 1892.; IMMERWAHR: *Das Recht der Handlungsagenten*. M. & H. Marcus, Breslau, 1900.; BOLTZE: *Handlungsagent nach dem deutschen Handelsgesetzbuch*. Glenewinkel, Nienburg a. W., 1905.; ALBRECHT – TENTLER: *Das Recht der Agenten nach deutschem Handelsrecht*. Guttentag, Berlin, 1908.

³⁶ BOLTZE: i. n. 2. §

³⁷ BRACHFELD: i. n. 21–23.; GOLDSCHMIDT: i. n. 634–636.

³⁸ HGB 84. §: Wer ohne, als Handlungsgehilfe angestellt zu sein, ständig damit betraut ist für das Handelsgewerbe eines Anderen Geschäfte zu vermitteln, oder im Namen des Anderen abzuschliessen. (Handlungsagent)

helyett Geschäftsherr-nek (az ügylet ura), az ügynököt Handelsagent (kereskedelmi ügynök) helyett Handlungsagent-nek (az üzlet ügynöke) nevezik.]³⁹

Míg a német kereskedelmi jogirodalomban a századfordulón az ügynök sui generis közvetítőtipust képezett, hazánkban ebben az időszakban indult meg az ez irányú fejlődés. Az első világháború előtt született művek az ügynököt még mindig több közvetítőtipust összefoglaló elnevezésnek tartották, azonban külön nevesítették ezek között az önálló ügynök kategóriáját is.

Elsőként *Klupaty Antal* A magyar kereskedelmi jog kézikönyve⁴⁰ című munkájának 1906-os kiadásában találkozhatunk ezzel a koncepcióval. Klupaty meghatározta a kereskedelmi gyakorlatban alkalmazott ügynök kifejezés által megjelölt személyek csoportjait és az alkalmazandó jogot is. Így kereskedelmi ügynöknek tekintette azokat:

- akik anélkül, hogy valamely kereskedő üzleti személyzetéhez tartoznának, annak nevében és részére kereskedelmi ügyleteket kötnek állandó helyen (Platzagent, helyi ügynök), vagy helyről-helyre utazva (utazó ügynök) [irányadó rendelkezés a KT 290. §-a];
- akik valamely kereskedő üzleti személyzetéhez tartoznak, de a telep helyén kívül vannak kereskedelmi ügyletek kötésével megbízva (bevásárló, disponens) [irányadó rendelkezés a KT 45. §-a];
- akik nem ügyletek kötésére, hanem csupán azok közvetítésére jogosítottak [irányadó rendelkezést képeznek a KT alkuszi ügyletre vonatkozó szakaszai];
- akik akár helyben, akár utazva valamely kereskedő részére, de saját nevükben kötnek ügyleteket [irányadó rendelkezések a KT bizományi ügyletre vonatkozó címében találhatók];
- akik mint önálló kereskedők egy vagy több kereskedőházat képviselnek, ezek részére kereskedelmi ügyletekkel foglalkoznak, vagy általában a kereskedelmi ügyletek kötésére vagy közvetítésére a közönség szolgálatára állnak (ún. önálló ügynökök) [irányadó rendelkezéseket a kereskedelmi jog általános elvei, a kereskedelmi szokás és az általános magánjog szolgáltatnak].⁴¹

Klupaty rendszerében több sajátosság fedezhető fel Nagy Ferenc 1884-es művében írtakhoz és német kereskedelmi jogban képviseltekhez képest is. Nagy

³⁹ BRACHFELD: i. n. 24.

⁴⁰ KLUPATY: 1906.

⁴¹ KLUPATY: i. n. 224–225.

Ferenc csoportosításához képest szembetűnő eltérés az önálló ügynök kategóriájának megalkotása. Nagy Ferenc csupán említést tett arról, hogy az ügynöki elnevezéssel illetett személyek önálló kereskedőként is eljárhatnak, de nem határozta meg a rájuk irányadó szabályokat és jogállásuk lényeges ismérveit sem.

A két szerző közötti eltérés oka a bírói gyakorlat változásában gyökerezik. Bár az ítéletek többsége továbbra is az alkuszra, a kereskedelmi meghatalmazottra, illetve a kereskedelmi utazóra vonatkozó rendelkezéseket alkalmazta az ügynökökre, azonban 1–1 esetben olyan közvetítőkről tettek említést, akik önálló ügynökségi üzletet folytattak.⁴² Kimondták, hogy ezek a személyek nincsenek a kereskedő üzletében állandóan alkalmazva, tehát nem minősülnek kereskedelmi meghatalmazottnak, kereskedősegédnek és utazónak sem. Ezen túlmenően azonban a döntések nem határozták meg az ilyen közvetítőkre alkalmazandó jogot, de nem is azonosították őket egyik ügyletközvetítővel sem. Ezek a személyek, mint a kereskedő javára eljáró adásvételi ügyletet közvetítők, alkusznak is minősülhetnek volna, azonban a döntések szóhasználata mást sugall. A korábbiaktól eltérően „önálló ügynökségi üzletet folytató”, „általános kereskedelmi ügynökséggel foglalkozó”, és „bármely hozzáforduló kereskedő részére közvetítő” személy elnevezésekkel találkozhatunk. Vagyis több kereskedőt is képviselő, illetve általában a közönség szolgálatára álló ügyletközvetítőkről volt szó, megegyezően Klupaty önálló ügynök fogalmával.

Bár Klupaty csoportosításán – amellet, hogy hűen tükrözte a korabeli bírói gyakorlat változását – kimutatható a német jogirodalom hatása, hiba lenne azonosítani azzal. A korabeli német kereskedelmi jogirodalomhoz képest a leglényegesebb különbség abból ered, hogy Klupaty az ügynök elnevezést összefoglaló kategóriának tekintette. Nála ügynökként szerepeltek az alkusz jogállásával rendelkező személyek is, szemben a német kereskedelmi joggal. Ennek oka, hogy Klupaty nem tekintette az ügynöki jogállás kizárólagos ismérvének az állandó megbízást⁴³ ellentétben német tudóstársaival.⁴⁴

Az önálló és az alkalmazott ügynökök közötti megkülönböztetés sem alkalmazható egyértelműen Klupaty rendszerére. Míg a kereskedő üzleti személyzetéhez tartozó bevásárlónak nevezett személy megfeleltethető a német jogban ismert alkalmazott ügynöknek, amennyiben szolgálati jogviszonyban áll a kereskedővel, addig a német ügynöki jog önálló kereskedelmi ügynök fogalmát nem fedte le csoportosítása. A HGB értelmében vett önálló kereskedelmi ügynöknek az első kategória üzleti személyzetéhez nem tartozó közvetítői és az utolsó csoport ún. önálló ügynökei is bizonyulhattak. Az előbbi közvetítőkről meg-

⁴² Budapesti Tábla 338/1898. sz., valamint a Curia 660/1898. és 205/1891. sz. döntése [in: *Grill-féle döntvénytár*, Kereskedelmi jog (szerk.: Beck H.), Budapest, 1905. 108–109. és 142.]

⁴³ KLUPATY: i. n. 125. 19. lábjegyzet

⁴⁴ GOLDSCHMIDT: *System des Handelsrechts*. 128.

állapította Klupaty, hogy nem tartoznak a kereskedő üzleti személyzetéhez. Vagyis nem minősülnek tulajdonképpeni kereskedelmi meghatalmazottnak. Ebből következik, hogy nem állandó jellegű, tartós jogviszonyban állnak a kereskedővel – ami a tulajdonképpeni kereskedelmi meghatalmazás egyik ismérve –, hanem alkalmi ügyletközvetítőkről van szó. A német jogirodalomban azonban az önálló kereskedelmi ügynökök egyik ismérve az állandó jogviszony volt, az eseti ügyletközvetítőket nem tekintették ügynöknek.⁴⁵

Klupaty önálló ügynök fogalmának a német ügynöki jog önálló kereskedelmi ügynök fogalmával történő összevetését megnehezíti az eltérő szövegezés. A magyar jogtudós fogalmának első felére fókuszálva látható, hogy Klupatynál is megjelentek a német önálló ügynök legfontosabb ismérvei: az önállóság, a szolgálati jogviszony hiánya, a kereskedői minőség, a megbízó javára történő eljárás. Klupaty fogalmában az egy vagy több kereskedőház képviselte feltételezi a német jogirodalom által támasztott állandóság, az egyidejűleg több megbízó javára történő eljárás, továbbá a versenykorlátozás hiányának ismervét is. Bizonytalan tényezőt a magyar jogtudós terminológiájában a tevékenység mibenléte képez. Nem egyértelmű a kereskedelmi ügyletekkel foglalkoznak kifejezés tartalma. A rendszertani értelmezés ugyanakkor azt feltételezi, hogy ez ügyletközvetítést takar, hiszen maga a fogalom a kereskedelmi képviselet és az ügyletközvetítés szabályai között található. A Klupaty-féle önálló ügynök fogalom első fele tehát megfeleltethető a német selbstständiger Handlungsagent-nek.

Ugyanakkor a fogalom második felének – az általában kereskedelmi ügyletek kötésére, vagy közvetítésére a közönség szolgálatára álló önálló ügynöknek – a viszonya a német kereskedelmi jog önálló kereskedelmi ügynökéhez vitás lehet. A megfogalmazásból ugyanis arra is következtethetünk, hogy az ügynök az őt megbízó vevőt képviseli és nem a kereskedővel áll állandó jogviszonyban. A közvetítőknek ez utóbbi típusát a német kereskedelmi jog azonban nem ügynöknek, hanem alkusznak tekintette.⁴⁶

Összességében Klupaty önálló ügynök fogalma a korábbi magyar jogirodalom – kereskedelmi meghatalmazotti jogálláshoz kapcsoló – elhatárolásait és a bírói gyakorlat tendenciáit követi és tágabban vonja meg az önálló ügynök fogalom határait, mint német tudóstársai.

A kereskedelmi jogirodalmunkban Klupaty Antalnál megfigyelhető szemléletváltás Nagy Ferencnél is megjelent. A magyar kereskedelmi jog kézikönyve

⁴⁵ BOLTZE: i. n. 3. § és KENDE: *A bizományos, az ügynök, az alkusz*. Kereskedelmi Jog, XXII. évf. 2. sz. 21. Megjegyzendő, hogy a német kereskedelmi jogászok egy része (Staub, Düringer-Hachenburg) az ügynökök közé sorolta az esetről-esetre eljáró közvetítők egy csoportját is (Gelegenheitsagent). Hasonló javaslat szerepelt a HGB kodifikálására összehívott parlamenti bizottság napirendjén is. BOLTZE: i. n. 3. §.

⁴⁶ L. a 33. lábjegyzetben foglaltakat.

1913-as kiadásában⁴⁷ a korábbiól eltérő csoportosítást alkalmazott.⁴⁸ Az ügynök elnevezés ekkor már Klupatyhoz hasonlóan nála is gyűjtőfogalmat jelentett. Kereskedelmi meghatalmazottnak, alkusznak, bizománysznak minősülő ügyletközvetítőket egyaránt értett alatta. Az önállóság szempontjából a kereskedő segédszemélyzetéhez tartozó és önálló kereskedőnek minősülő ügynökről ejtett szót. Utóbbit önálló ügynöknek nevezte. Az önálló ügynök fogalmát Klupatyhoz hasonlóan határozta meg: egy vagy több kereskedőházat vagy gyárat képviselnek, vagy általában a közönség szolgálatára állnak. Ugyanakkor ebből a fogalomból nem derül fény Nagy Ferencnek az önálló ügynökről alkotott véleményére és az ügynöki jogállás német jogirodalomban kimunkált lényeges ismérveire (állandóság, a tevékenység miben léte, saját ügyletkötés lehetősége, stb.) való viszonyára sem.

A kereskedelmi ügynök, mint sui generis ügyletközvetítő

A kereskedelmi ügynöki jog fejlődésének következő lépése az ügynöki elnevezés gyűjtőfogalomból az önálló ügynökre korlátozódó kategóriává válása és törvénybe foglalásának szorgalmazása. Az a felfogás, amely a kereskedelmi ügynököt önálló ügyletközvetítőnek tekintette az 1910-es évektől kezd uralkodóvá válni a kereskedői elmélet követői körében. Azonban már a századfordulón is találkozhatunk olyan kereskedelmi jogászokkal, akik korukat megelőzve sui generis közvetítőtípusként definiálták az ügynököket. Schreyer Jakab a Magyar Jogászegyletnek a Kereskedelmi törvény revíziójáról tartott ülésén már 1900-ban kifejtette,⁴⁹ hogy nézete szerint az ügynöki foglalkozás önálló kereskedelmi foglalkozási ágat jelent. Ez a foglalkozási ág felfogása szerint már 1875 óta létezett és kizárólag azért nem szerepelt a KT-ban, mert szabályai a törvény alkotásának idején kifejletlenek voltak. Schreyer ügynök fogalmának⁵⁰ sajátossága a kortársaiéhoz (Klupaty Antal, Nagy Ferenc) képest abban áll, hogy alapvető eleme az önállóság és az állandóság. Ezen túlmenően Schreyer megelőzve korát kizárta az ügynök más ügyletközvetítőkkal (alkuszosokkal, bizománysokkal, kereskedelmi utazókkal) történő azonosítását.

Megjegyzendő azonban, hogy az 1900-as években az ügynök önálló közvetítőtípusként történő felfogása nem tekinthető uralkodó nézetnek kereskedelmi

⁴⁷ NAGY FERENC: 1913.

⁴⁸ NAGY: i. n. 171–172.

⁴⁹ *Magyar Jogászegyleti Értekezések: A Kereskedelmi törvény revíziója.* Az 1900. márczius 21-én folytatott vita. Franklin, Budapest, 1900. XX. k. 7. f.

⁵⁰ „azon önállóan működő kereskedő, a ki egy vagy több gyáros részére annak termékei eladását állandóan közvetíti.” (in: *Magyar Jogászegyleti Értekezések: A Kereskedelmi törvény revíziója.* Az 1900. márczius 21-én folytatott vita. Franklin, Budapest, 1900. XX. k. 7. f. 8.)

jogirodalmunkban. Utóbbi irányába elsősorban az 1910-es években született több törvénytervezet hatott.

Azonban míg a jogtudósok egy része az ügynöki jogállás törvénybe foglalását szorgalmazta, a bírói gyakorlat továbbra is gyűjtőfogalomként kezelte az ügynök elnevezést. Ez idő tájt tipikus jelenség volt az alkusz és az ügynök elnevezés szinonim használata gyakran egy-egy ítéleten belül is.⁵¹ A döntvénytárak rendszeresen az alkuszi szerződés cím alatt közöltek ügynökökre vonatkozó döntéseket.⁵² Azonban míg az ügynököt megillető jutaléokra vonatkozó elveket kidolgozták, az ügynök jogállásával nem foglalkoztak a döntések. Ez utóbbi kimunkálása a jogirodalom feladata maradt. Ebben nagy előrelépést jelentettek a kereskedelmi ügynökökre vonatkozó törvényjavaslatok.

Szente Lajos 1911-ben készített tervezete⁵³ az önálló kereskedelmi ügynöki konstrukcióból indult ki. Kereskedelmi ügynöknek tekintette azt a kereskedőt, aki anélkül, hogy megbízójának szolgálatában állna, más kereskedelmi üzlete részére állandóan meg van bízva ügyletek kötésével vagy közvetítésével.⁵⁴ A fogalom a német ügynöki jog valamennyi ismervét tartalmazta. Kizárta alkalmazási köréből az alkalmazott ügynököket és Klupatytól eltérően már az alkuszokat is. Ellenben teret engedett – a német kereskedelmi joggal szemben⁵⁵ – az ún. bizományosi ügynöki felfogásnak⁵⁶ azzal, hogy nem határozta meg: az ügynök kizárólag megbízója vagy saját maga nevében is jogosult-e az ügyletkötésre.

1914-ben a magyar királyi igazságügyminiszter felkérésére *Baumgarten Nándor* készített előadói tervezetet a kereskedelmi önálló ügynökről.⁵⁷ Az ügynök elnevezéssel kapcsolatban korábban felmerült bizonytalanságok megszüntetése érdekében az önálló kereskedelmi ügynök elnevezést – a kereskedelmi gyakorlatban ismeretlen – kereskedelmi ügyvivő elnevezéssel kívánta felválta-

⁵¹ A Curia P. II. 1375/1919. sz. döntése [in: *Grill-féle új döntvénytár* XIX. (szerk.: Térfy Gy.), Budapest, 1927. 741.]

⁵² *Grill-féle döntvénytár* II. (szerk.: Almási – Gaár – Kovács), Budapest, 1906. 1057–1058.; XIII. (szerk.: Grecsák – Gyomai), Budapest, 1908. 682–683.; XV. (szerk.: Grecsák – Sándor), Budapest, 1914. 466–473.; *Grill-féle új döntvénytár* XVIII. (szerk.: Térfy Gy.), Budapest, 1926. 253. és 334.; XIX. (szerk.: Térfy Gy.), Budapest 1927. 533–534. és 741.; XXII. (szerk.: Nizsalovszky E.), Budapest, 1930. 512–513. és 673–674.; XXXII. (szerk.: Nizsalovszky E.), Budapest, 1940. 615–617.

⁵³ SZENTE: *Törvénytervezet a kereskedelmi ügynökökről*. Kereskedelmi Jog, IX. évf. 6. sz.

⁵⁴ SZENTE: i. n. I. §

⁵⁵ A HGB 84. §-a az ügyletkötést kizárólag a kereskedő nevében teszi lehetővé az ügynök számára. Ez képezte az ügynök és a bizományos közötti elhatárolás egyik ismervét a korabeli német jogtudományban. BOLTZE: i. n. 3. §

⁵⁶ Bizományosi ügynöknek (Kommissionsagent) azt az ügyletközvetítőt tekintette a német jogtudomány, aki tevékenysége során a bizományos és a ügynöki státus lényeges ismérveinek egyaránt eleget tesz (jogosult saját nevében és az őt megbízó kereskedő nevében is megkötni az ügyletet).

⁵⁷ BAUMGARTEN: i. n. 418–59.

ni.⁵⁸ Kereskedelmi ügyvivőnek tekintette azt a kereskedőt, aki más kereskedő nevében és részére állandó megbízás alapján kereskedelmi ügyletek közvetítésével iparszerűen foglalkozik. Leszögezte, hogy nem tekinthetők kereskedelmi ügyvivőnek azok, akik más kereskedő segédszemélyzetéhez tartoznak vagy szolgálatában állnak.⁵⁹ Ez a javaslat is az önálló ügynökökre korlátozódott, de a Szenté Lajos által készítetthez hasonlóan nem vonatkozott az alkalmazott ügynökökre és az alkuszokra. Eltérés ugyanakkor a Szenté-féle javaslatától, hogy a bizományosi ügynököt – a német jogirodalommal egyezően – kizárta az alkalmazási köréből. Sajátossága, hogy látszólag kizárólag az ügyletet közvetítő ügynökökre korlátozódik azt sugallva, hogy a kereskedelmi ügyvivő nem jogosult az ügyletkötésre. A tervezet második szakaszában azonban megtalálható az ügynök ügyletkötési jogosultságára vonatkozó rendelkezés is.

Az ismertetett tervezetek közül egyik sem emelkedett törvényerőre. Ennek oka az első világháború eseményei és azt követően a szociális védelem igényének megerősödése az ügynöki jog területén. A két világháború közötti időszakban az ügynökök megbízóval szembeni védelmére nagyobb hangsúlyt helyező ún. alkalmazott ügynöki elmélet került előtérbe. Az önálló kereskedői elmélet a kereskedelmi tárgyú monográfiákra és tankönyvekre korlátozódott. Ugyanakkor ezekben már az önálló kereskedelmi ügynökök jogállásának teljes ismertetése megtalálható, nem korlátozódnak felsorolásokra, pusztá fogalom meghatározásra, vagy elhatárolásra. Megfigyelhető azonban néhány szembetűnő sajátosság. A századforduló önálló ügynök fogalmai az 1910-es évek törvénytervezeteinek új és pontosabb terminológiája hatására jelentősen átalakultak.

Kuncz Ödön A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata⁶⁰ és A magyar kereskedelmi és váltójog tankönyve⁶¹ című műveiben egyezően azt az önálló kereskedőt nevezte kereskedelmi ügynöknek, aki díjazás ellenében élethivatásszerűen vállalkozik arra, hogy más kereskedő nevében és részére állandó megbízás alapján kereskedelmi ügyletek kötésére kínálgató alkalom közlésével, vagy kereskedelmi ügyletek közvetítésével (külön megbízás alapján esetleg az ügylet megkötésével is) foglalkozzék.⁶² A fogalomban a századforduló kereskedelmi jogászainak a német jogtudománnyal megegyező ismérvei (önállóság, állandóság, ügyletközvetítés, a megbízó érdekében történő eljárás), az 1910-es évek törvényjavaslatainak eredményei (bizományos ügynök kizárása, iparszerűség –

⁵⁸ A terminológiaváltás indokaként Baumgarten épp a kereskedelmi gyakorlatban és a bírósági döntésekben felmerülő bizonytalanság megszüntetését jelölte meg. BAUMGARTEN: i. n. 1. § 418.

⁵⁹ BAUMGARTEN: i. n. 2. § 418.

⁶⁰ KUNCZ: 1922.

⁶¹ KUNCZ: 1944.

⁶² KUNCZ: 142–143. és uó: 115.

élethivatásszerűség) és új elemek (visszterhesség,⁶³ értesítő ügynök és az alkalmi ügyletközvetítő bevonása) egyaránt megjelennek.

Ekkorra az ügynöknek a kereskedelmi jog rendszerén belüli helye is gyökeresen megváltozott. Így az ügynök Kuncz Ödön mindkét munkájában a közvetítő kereskedők cím alatt szerepel a szállítmányozó, a bizományos és az alkusz mellett negyedik csoportként.⁶⁴ A korábban önállónak nevezett ügynök ezzel vált valóban önállóvá jogirodalmunkban.

A XIX. század végétől tartó folyamat eredményeképpen a két világháború közötti időszakra létrejött a kereskedelmi ügynök önálló jogintézménye, amely készen állt a kodifikálásra. Ennek elmaradása nem jogfejlődésünk hiányosságainak, lemaradásunknak, pusztán a történelem eseményeinek tudható be.

PETRA JENOVAI

DIE RECHTSSTELLUNG DES HANDELSAGENTEN UM DIE WENDE DES 19-20. JAHRHUNDERTS UNTER DEM ASPEKT DES RECHTSVERGLEICHS

(Zusammenfassung)

Das ungarische Handelsgesetzbuch (KT) – abweichend von dem deutschen Handelsgesetzbuch (HGB) – hat um Wende des 19-20. Jahrhunderts keine Regelung über des Handelsagenten enthalten. Im Handelsverkehr ist der Ausdruck des Agenten dagegen in Gebrauch gekommen. Mehrerleie Auffassungen sind Im Rechtspraxis und im Literatur über die rechtliche Qualifikation von Begriff des Agenten entstanden. Der Handelsagent ist von der Kodifikation des KT bis Anfang des 20. Jahrhunderts nicht als selbstständiges Rechtsinstitut angesehen worden, sondern der ist als Handlungsgehilfe, Handlungsbevollmachte, Kommissionär, beziehungsweise als Mäkler eingestuft worden. Nach der Jahrhundertwende hat sich der rechtliche Begriff des sog. selbständigen Agenten gebildet. Die Jurisprudenz hat ihn anfangs als eine zusammenfassende Bezeichnung betrachtet, fallweise ist darunter Mäkler, Handlungsvollbemachte oder Handelsreisende verstanden worden. Von der Zeit des Ersten Weltkriegs angefangen ist die Ansicht der Rechtsprechung und der

⁶³ Megjegyzendő ugyanakkor, hogy bár a HGB kereskedelmi ügynök fogalmának nem eleme a díjazás, azonban a 88. §-ban megtalálható a jutalékról szóló rendelkezés és a jogirodalom is visszterhesnek tekintette az ügynöki jogviszonyt. BOLTZE: i. n. 3. §

⁶⁴ KUNCZ: 115–149. és UÖ: 99–118.

Rechtswissenschaft über dem sog. selbstständigen Agent auseinander gegangen. Die Judikatur hat nach wie vor für Benutzung als Sammelname Stellung genommen. Dagegen hat die Jurisprudenz – unter dem Einfluss von dem deutschen Handelsrecht - für die Qaulifizierung als selbstständiger Handelsvermittler eine Lanze gebrochen, damit ins Leben rufend das sui generis Rechtsinstitut des selbstständigen Handelsagenten im ungarischen Handelsrecht.